

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA IJODIY SALOHIYAT RIVOJLANISHINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

*Mushtariy Rahmatullayeva,
Mirzo-Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy
universitetining Jizzax filiali o'qituvchisi*

Annotatsiya; Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy faoliyat va uning shakllanishi, bolalarni ijodiy faoliyatda muommoli vaziyatlar yaratish va bu muommoli vaziyatlarni yechishga o'quvchilarni jalb etish haqida atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar; Ta'lim, ziddiyat, jismoniy va psixik salomatlik, axloqiy va estetik hissiyot, xotira, tafakkur.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCE IN PRIMARY CLASS STUDENTS

*Mushtariy Rahmatullayeva,
teacher of the Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek*

Abstract; This article describes in detail creative activity and its formation in elementary school students, creating problematic situations for children in creative activity and involving students in solving these problematic situations.

Key words; Education, conflict, physical and mental health, moral and aesthetic feeling, memory, thinking.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

*Муштарий Рахматуллаева,
преподаватель Джизакского филиала Национального университета Узбекистана
имени Мирзо Улугбека*

Абстракт; В данной статье подробно описана творческая деятельность и ее формирование у учащихся младших классов, создание проблемных ситуаций для детей в творческой деятельности и вовлечение учащихся в решение этих проблемных ситуаций.

Ключевые слова; Воспитание, конфликт, физическое и психическое здоровье, нравственное и эстетическое чувство, память, мышление.

Ta'limning dastlabki kunlaridanoq kichik maktab yoshidagi bolalarning rivojlanishini harakatga keltiradigan turli ziddiyatlar, qarama-qarshiliklar, ichki ixtiloflar vujudga keladi. Ana shular zamirida boladagi psixik kamolotning darajasi va ijobiy xislatlar bilan talablar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar yotadi. Talablarning taboro ortishi bolaning psixik jihatdan to'xtovsiz rivojlanishini taqozo etadi va shu rivojlanish zanjirining uzluksiz harakati natijasida insonning kamoloti amalga oshadi. Ta'lim mazmuniga, bilimni egallashga qiziqish o'quvchining o'z aqliy mehnati natijasidan qanoatlanish hissi bilan uzviy bog'liqdir. Bu his o'qituvchining Rag'batlantirishi bilan namoyon bo'ladi va o'quvchida samaraliroq ishlash mayli, istagi, ehtiyojini shakllantiradi.

Bolada paydo bo'lgan faxrlanish, o'z kuchiga ishonish hislari bilimlarni o'zlashtirish va malakalarni mustahkamlash uchun xizmat qiladi, rag'batlantirish va jazolash me'yorida bo'lsagina, ularning tarbiyaviy ta'siri ortadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muhim xususiyatlaridan biri ulardagi o'qituvchi shaxsiga ishonch hissi va yuksak ehtiromdir. Shuning uchun ham o'quvchining bolaga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish imkoniyati juda kattadir. Bola o'qituvchini aql-idrok sohibi, ziyrak, sezgir, mehribon, hatto donishmand inson deb biladi.

O'qituvchi siymosida o'zining ezgu niyati, orzu istagi, ajoyib his-tuyg'ularini ruyobga chiqaruvchi mu'tabar shaxsni ko'radi. O'qituvchining obrusi oldida ota-onalar, oilaning boshqa

a'zolari, qarindosh-urug'lar, tanish-bilishlarning nufuzi keskin pasayadi. Shu sababli bolalar o'qituvchisining har bir so'zini qonun sifatida qabul qiladilar. Ta'lim jarayonida o'qituvchi o'zining obro'sidan oqilona va omilkorlik bilan foydalanib, o'quvchilarda uyushqoqlik, mehnatsevarlik, o'qishga ijobiy munosabat, o'z diqqatini boshqarish, xulqini idora etish, o'zini tuta bilish, qiyinchiliklarni yengish kabi fazilatlarini shakllantirishi lozim. Buning uchun har tomonlama ta'sir ko'rsatish usulini qo'llash kerak. Maqsadga muvofiq o'qish faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning aql-idrogi, sezgirligi, kuzatuvchanligi, uquvliligi, esda saqlab qolish, esga tushurish imkoniyatlarini rivojlantirishi uchun muhim shart-sharoitlar yaratadi; bolalarda o'qish, yozish, hisoblash malakalarini shakllantiradi. Bundan tashqari mazkur ta'lim jaraenida ularning bilimlar ko'lami kengayadi, bilishga qiziqishlari ortadi, aqliy imkoniyatini ishga solish vujudga keladi. O'quv fanlariga ijobiy munosabat, qat'iy shug'ullanish niyati, jamoatchilik oldidagi mas'uliyatni his qilish, bilim olishning ijtimoiy ahamiyatini angalsh tuyg'ulari tarkib topadi.

O'qituvchilarning muhim vazifalaridan biri o'quvchilarda materiallarni esdlab qolishi uchun muayyan intilishni tarkib topishi, ularga eslab qolishning fikr yuritish yo'llarini (taqqoslash, tahlil qilishni) o'rganishdan iboratdir. Bu vazifani eng avalo maktab psixologlari qatorida boshlang'ich sinf o'qituvchilari amalga oshirishlari shart. Tafakkur atrof-muhitdagi voq'yelikni nutq yordami bilan bevosita umumlashgan hoda aks ettiruvchi jarayon. Xotiraning mahsuldorligini oshirish uchun ta'lim jarayonida o'zini -o'zi nazorat qilish, o'rganilgan materialni takrorlash orqali tekshirish, esga tushurish, mashq qilishdan unumli foydalanish zarur. Agar kichik maktab yoshidagi o'quvchilarga eslab qolish va eslash usullari o'rgatilmasa, ular materiallarni bevosita takrorlashda uzoq vaqt to'xtalib qoladilar. Lekin o'quvchilar materiallarni eslashni xush ko'rmaydilar va uni osongina tiklash yo'lini tushunmaydilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy salohiyat rivojlanishi, ularning shaxsiy, ijtimoiy va psixologik omillar bilan uzviy bog'liqdir. Bu jarayonda bir necha asosiy determinantlarni ko'rib chiqish mumkin:

1. Ijtimoiy muhit: Oila, maktab va jamiyatning insonni qanday qabul etishi ijodkorlikka ta'sir ko'rsatadi. Ijodiy faoliyatni rag'batlantiruvchi muhit, masalan, oiladagi xursandchilik, ta'lim muassasasidagi yaratuvchanlikka bo'lgan e'tibor, bolaning ijodini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

2. Psixologik omillar: O'quvchilarning o'ziga ishonchlari, emosiyalari va motivatsiyasi ijodiy salohiyatni shakllantirishda muhimdir. Ijodkorlik uchun kerakli bo'lgan faollik va qiziqishlarni uyg'otadigan psixologik muhit yaratish kerak.

3. Ta'lim jarayoni: Boshlang'ich sinflardagi ta'lim metodlari va o'qitish uslublari ham ijodiy salohiyatni rivojlantira oladi. O'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash, talabalarni mustaqil fikrlashga rag'batlantirish muhimdir.

4. Guruhiy hamkorlik: Ijodiy faoliyat turli formatlarda amalga oshirilishi mumkin: individual yoki jamoavi ravishda. Jamoavi ishlarda talabalar bir-biridan o'rganadilar va ijodkorlikka bo'lgan qiziqishlarini orttiradilar.

5. Tashabbus va eksperiment: Bolalarning eksperiment qilishlari va yangi g'oyalar bilan chiqishlari uchun sharoit yaratish kerak. Ularning individual xususiyatlarini inobatga olish ham muhimdir.

Psixolog olim N.D.Levitov ijodiy faoliyatni quyidagi mezonlar asosida vujudga kelishini isbotladi:

- tafakkurning mustaqilligi;
- o'quv materialining o'zlashtirilishi, tezligi va mustahkamligi;
- standart bo'lmagan vazifalarni hal qilishda, aqliy chamalashning (topqirlikning) tezligi;
- o'rganib chiqilayotgan hodisalarning mohiyatiga chuqur kirib borish orqali muhim bo'lmagan narsadan muhimini ajrata bilish.

Ijodiy faoliyatda muamoli vaziyatlar yaratish bu muammoli vaziyatlarni yechishga o'quvchilarni jalb etish muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinflarda shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim quyidagi maqsadlarni nazarda tutadi:

1. Maktab o'quvchilari shaxsini rivojlantirish, uning qobiliyati, o'qishga qiziqishi, hohish

va istagini shakllantirishi;

2. Axloqiy va estetik hissiyatini tarbiyalash, o'zi va o'z atrofini o'rab olgan olamga hissiy munosabatni shakllantirish.

3. Bilimlar tizimini, malaka va ko'nikmalar, faoliyatning turli shakllarini egallab olish.

4. Bolalarning jismoniy va psixik salomatligini muhofaza qilish.

5. Bola shaxsining individualligini himoya qilish.

Zero, ta'lim faol, ijodiy, mahsuldor, intellektual faoliyatni o'zaro aloqadorlikda amalga oshiradi. Ijodkorlik boshlang'ich ta'limda o'qituvchi faoliyatining asosiy turi bo'lishi zarur. Muammoli vaziyatlar o'qitishning har qanday bosqichida ta'lim mavzusini tushuntirish, uni mustahkamlash, natijalarini nazorat qilishda ham yaratilishi mumkin. O'qituvchi muammoli vaziyatni yaratar ekan, o'quvchilarni uning yechimini yo'lashga yo'naltiradi. Shunday qilib, bola ta'limning sub'yektiga aylanadi va unda yangi bilimlar shakllanadi, u harakat qilishning yangi usullarini egallaydi.

Xulosa qilib aytganda pedagogik o'yinlar ayniqsa, o'quvchilar ijodiy faoliyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Aynan shunday o'yinlar vositasida kattalar va kichiklar o'rtasida muloqot o'rnatiladi. Bu muloqotlar shaxsiy yondoshuv asosida qurilishi kerak. O'qituvchi bolani faqat o'quvchi deb emas, balki bir butun shaxs, o'ziga xos inson deb yondashuvi lozim. O'yinlarda bolaning shaxsiy sifatlari boyib, o'quvchilar ijodiy faoliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi hamda o'quvchilarning hulqidagi ijobiy qirralar rivojlanadi, ijobiy tasavvur mashqlari vositasida kuzatuvchanlik, xotira, diqqatni kuchaytirish imkonini tug'iladi, psixologik to'siqlar bartaraf etiladi. Ushbu determinantlarni hisobga olgan holda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish mumkin. Bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun asos bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rahmatullayeva M. O 'QUVCHI SHAXSINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO 'NALISHLARI //Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2021. – Т. 1. – №. 4.

2. Sohibjon o'g'li, M. O. (2024, March). BO'LAJAK PEDAGOGLARNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI. In E Conference Zone (pp. 6-10).

3. Rahmatullayeva, M. (2023). GORDON ALPORTNING SHAXS XUSUSIYATLARI KONSEPSIYASI HAQIDA. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(3), 180-185.

4. Rahmatullayeva, M., & Esanboyev, T. (2023). KICHIK MAKTAB YOSHI VA O 'SMIRLIK DAVRIDA MEN KONSEPSIYASINING SHAKLLANISHI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(3), 186-191.

5. Rahmatullayeva, M., & Toshtemirova, N. (2023). SHAXSNING SOTSIAL-MADANIY NAZARYASI KREN XORNI TALQINDA. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(3), 174-179.

6. Rahmatullayeva, M. (2023). BF SKINERNING OPERANT XULQ-ATVOR NAZARIYASI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(3), 199-204.

7. Gulnoza, R., Mushtariy, R., & Makhliyo, S. (2023). The physiological basis of temperament: unraveling the complexities of human nature. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(2), 243-247.

8. Rahmatullayeva, M., & Norqulova, I. (2023). BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY MOSLASHTIRISH OMILLARI VA SHART-SHAROITLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(3), 83-88.

9. Gulnoza, R., Mushtariy, R., & Yoqubjon, M. (2023). Therapy, physiology of sensation and perception. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(2), 214-219.

10. Rahmatullayeva, M., Khasanov, F., & Abduganieva, A. (2023). ATTENTION AND MEMORY AS A MENTAL PROCESS. Наука и инновация, 1(10), 60-62.

11. Rashidova, G., Raxmatullayeva, M., Saidov, S., & Egamqulova, S. (2023). Character, ability, and action: the unity of human activity. Наука и инновация, 1(10), 152-155.